

actorii care deocamdată sint ocupați. Poate n-ar fi rău să slujim și mai intens arta. Poate n-ar fi rău...

Tudorel POPA

Cîteva întrebări după „A 12-a noapte”

Am plecat după A 12-a noapte la „Municipal” (petrecută — recte — într-o singură seară) buimac și vrăjit, într-o stare de euforie și beatitudine ca, într-adevăr, după douăsprezece nopți de cișlegi, de renghiuri și bacchanale, de travestiuri și încurcături carnavalesți, de ris și fast, de năzdrăvăni și zeflemele... Dar în prima dimineață după A 12-a noapte m-am trezit... nedumerit, simțindu-mă întrucitva un fel de Sir Andrew cândriu care are nevoie mereu să i se explice ceva.

O, nu eram nedumerit de faptul că deși fixată într-o seară de 13 și într-o zi mohorită și urită de lapoviță și plescăraie, premiara a avut un succes răsunător, că a plouat cu aplauze și s-a încheiat într-o atmosferă radioasă și strălucitoare. Nu! Eram nedumerit de altele pe care îmi îngădui să le rezum în cîteva întrebări.

De ce, m-am întrebat, Teatrul Municipal care de obicei poate fi dat ca exemplu în materie de programe (sub raportul prezentării și documentării) n-a fost de data aceasta la înălțime?

S-ar zice că, neputînd să mă leg de altele, mă leg de program. Nici o grijă — m-oi lega eu și de altele, dar o iau sistematic, căci primul lucru pe care l-am făcut, intrînd în sală, a fost să-mi iau un program.

E spirit de șicană în această obiecție? Nu! Și iată de ce:

Am căutat, de pildă, să aflu din program (că dacă teatrul e o școală — barem să mă instruiesc) de ce piesa se cheamă A 12-a noapte sau cum era tradusă pe vremuri: *Noaptea regilor*, cînd nu-i vorba nici de noapte, nici de regi?

Nici o explicație. În schimb, ni se dă subiectul pe care oricum îl aflu în cursul spectacolului.

Am căutat să aflu de ce acțiunea piesei e plasată în Illyria și ce caută acolo Sir

Andrew și Sir Toby, cînd după cite știu, Illyria n-a aparținut niciodată coroanei britanice?

N-am aflat nici asta.

M-am întrebat, apoi, de ce și pe afiș și în program s-a omis subtitlul piesei căci, pe cite știu, piesa are un subtitlu: *What you will* sau *ce vreți*.

E un amănunt de neglijat?

Nu cred.

Sigur că dacă se pornește de la punctul de vedere că „reflectînd încă destul de palid moravurile și aspectele de viață (sic!) ale anilor în care a fost scrisă, A 12-a noapte rămîne prin excelență (sublinierea e a noastră), o piesă de dragoste” — așa cum scrie Al. Assan în program —, subtitlul poate fi lăsat deoparte. Dar dacă ținem seama că Shakespeare însuși a spus despre scriitorii de comedii că sint „reflexul și cronica vremii lor” și că și în această spumoasă comedie a existat din partea autorului o intenție — dacă nu atît de satirizare, în tot cazul de consemnare a „potin”-urilor care circulau pe vremea aceea în Anglia pe seama Elisabetei — „femeia fără bărbat” —, atunci, firește, subtitlul capătă un tilc și îl socotim chiar mai important decît titlul care nu arată decît că Shakespeare a scris această comedie ca să fie jucată în a 12-a noapte, socotită de la Crăciun — adică în ajunul Bobotezii, cînd, în Anglia ca și în țările catolice, aveau loc petreceri — ca un fel de saturnale.

Căci „Ce vreți”, capătă în acest caz semnificația pirandellianului „Cosi è se vi pare”: „Dacă vreți, Olivia e regina noastră. Dacă vreți, secretul că nu se mărită e că iubește o femeie... Dacă vreți, explicația că refuză mina atîtor pretendenți e că-i căsătorită în taină cu un bărbat care nu-i de rangul ei... ce vreți...”

De ce acest „ce vreți” (*what you will*) a fost subtilizat?

M-am mai întrebat de ce ni se spune „cu toată libertatea pe care o îngăduie cerneala” că A 12-a noapte „se adresează înainte de toate inimii”, cînd lirismul în această comedie e aproape înecat în persiflări, satiră și înțelepciune concentrată în adevărate maxime, cum au și devenit cu timpul?

Oare nu era cazul — m-am întrebat — ca pentru savurarea mai deplină a tuturor scînteietoarelor replici din piesă, să ni se

fi spus undeva un cuvint despre „euphuis- mul” (nume ce se trage de la titlul faimosului roman al lui John Lyly „Euphues sau anatomia spiritului”) care era atunci la modă în Anglia și care consta în prețiozitate în limbaj, în vorbire cu bibiluri, în întrebunțarea de expresii latinești sau franțuzești și pe care Shakespeare îl ia aici în zeflemea prin personajul „clownului” și al lui Sir Andrew, în gura cărora pune citate latine și fraze importate din Franța, al căror înțeles nu-l cunosc nici ei ?

Și de aceea mi-am pus încă o întrebare.

Nu trebuie, în general, ca programul să ajute marelui public să pătrundă cit mai mult în înțelegerea unei piese clasice, pe care distanța în timp și în spațiu o face adesea în unele locuri sibilică pentru noi ?

Dar să trecem și la întrebări de altă natură.

De ce Florian Nicolau, care s-a îngrijit să ne dea o traducere cursivă, nu s-a îngrijit în aceeași măsură să ocolească termenii cu rezonanță prea contemporană și cuvintele introduse în lexic mult după Shakespeare ?

De ce „clown”, tradus prin „nebul”, când chiar dacă Shakespeare ar fi utilizat și aici, ca de obicei, „fool”, tot nu s-ar fi putut traduce, cred, prin „nebul” care n-are în românește accepțiunea largă a franțuzes-cului „fou”, ci corespondentul lui e mai mult măscărici ?

Și încă câteva întrebări de altă natură : de ce în scena beției, luna a fost redusă la o prezență pasivă și tot acest tablou nocturn a fost scaldat într-o crudă lumină de zi ?

De ce luminările din sfeșnicul lui Malvolio sînt de un alb atît de ostentativ ? Parcă dacă s-ar fi apropiat mai mult de culoarea pe care le aveau pe vremea cînd nu se cunoșteau nici ceara, nici stearina, ar fi fost o reclamă proastă pentru fabricile noastre de luminări ?

De ce, un stil la costumele care îți vrăjesc privirea prin luxurianța lor și îți surprind mintea prin fantezia care le-a inspirat și alt stil în decor ?

De ce nici o alternanță în lumini ?

De ce maestrul Șahighian, care a găsit atîtea rezolvări măiestre, n-a reușit să găsească și soluția de a ne cruța de atîtea treceri prin întuneric ?

Și o ultimă întrebare pe care mi-am pus-o mie însumi :

De ce atîtea întrebări cînd spectacolul e frumos și ți-a plăcut ?

Vorba lui Hamlet : „I must be cruel”.. Iubirea mă silește să fiu crud.

Am iubit spectacolul și l-aș fi vrut perfect.

I. FLAVIUS

La căpățiul unui mare actor

De ce, scumpul nostru prieten, de ce ?...

Știm doar cu toții că există o lege obștească a petrecerii noastre din lume și totuși nu credem în ea, privind chipul tău viu, schimbat dintr-o dată în mască a impasibilității. Acesta e oare obrazul tău, hărăzit la naștere de nu știu ce ursitoare ghidușă, să poarte în cutele lui tremolurile nervoase ale comedianului Ramadan ? Cum de-a înghețat deodată acest obraz sub semnul inefabilului ? Pînă ieri, citeam acolo gama sufletului, de la scincet pînă la șăgălnicie și chiot. De cite ori nu ne-ai vrăjit cu sfătoșenia dumitale de unchi sau de cumătru mare, cu veselia dumitale învăluită uneori în nu știu ce tilc, cu risul pe care ni-l confesai uneori la ureche odată cu snoava ca pe o rinchezare lăuntrică, știută numai de dumneata ! Alteori, în hoțotele sălii, cu acea „tristețe a comicilor”, ne dezvăluiai gravitatea solemnă a sufletului dumitale. Era latura ingenuă cu care ai pătruns în inima de „mamă” a lui nenea Iancu din *Acolo, departe..* sau în tînga filozofică a lui Ion Sorcovă... Ne-ai arătat istețimea tragic-mucalită a omului din popor în Mitrici din *Puterea întunericului*, ca și deșertăciunea grandorilor cu chivără și mantie, în Ciubăr Vodă... Dar țărani dumitale cu cite un car de mînte și cu nici un dram de noroc, ca cel din *Arendașul romin*, ca moș Chirilă din *Neamul Șoimăreștilor* („...apoi, cucoane, eu te-oi păli cu ghioaga !...”) ? Să fi tăcut oare glasul acesta al dumitale — care era atît de-al dumitale ! Un glas cu uruiocul aspru uneori, alteori ca o catapasmă călduță pusă pe suflet ? Nu, scumpul nostru. El a trecut ca un fir de aur, prin mărgăritarele atîtor personaje ! La sunetul gongului de la Teatrul Național din Iași, care ți-a gidilat